

1

Paulus, Farizeeër en zoon van een Farizeeër, was diep verworteld in zijn eigen Joodse traditie. Hij heeft Jezus nooit gezien en schijnt diens volgelingen fanatiek vervolgd te hebben. Maar op zekere dag heeft die Jezus hem als een donderslag bij heldere hemel getroffen en blind van zijn paard doen vallen. Zo is ook hij een 'apostel' geworden en van toen af verkondigde hij overal dat Jezus – die gekruisigde slaaf –, door zijn Joodse God uit de doden is opgewekt, en voortleeft als 'Jezus Messias', als onze lieve 'heer en meester'. Hoe? Zijn dode lichaam is opnieuw tot leven gekomen in de ekklesia die idealiter bestaat uit Joden en niet-Joden. Samen vormen zij het 'lichaam van de Messias', *corpus Christi*, een lichaam tegen de dood in al zijn gedaanten. De ekklesia is een tegenbeweging met een politiek explosief en religie-kritisch tegenverhaal.

In zijn zogenoemde 'Handelingen - de praxis - der apostelen' vertelt Lukas verhalen over de verbreiding van die opstandige Jezus-beweging, met name door Paulus. Geen exacte verslagen, maar mooie, vaak ook sterke verhalen, vol wonderen en wonderbaarlijke ontsnappingen waarmee Paulus, als een soort Houdini, telkens weer aan zijn religieuze en wereldlijke tegenstanders weet te ontkomen. Hij reist in totaal wel duizenden kilometers over land en zee door Klein-Azië en Griekenland, om uiteindelijk als gevangene van de keizer in Rome te eindigen. Onderweg sticht hij overal ekklesia's, en schrijft daarna lange brieven aan hen om ze bij de les te houden. Een aantal daarvan is opgenomen in het zogenaamde 'Nieuwe Testament'.

2

Op een van zijn drie grote reizen verblijft Paulus enige tijd in Athene, een soort tussenstation. Hij ergert zich aan de talloze godenbeelden in die stad. Zoals altijd gaat hij eerst naar de synagoge om met zijn volksgenoten en hun Griekse aanhangers in debat te gaan. Maar hij begeeft zich ook op de markt en raakt in discussie met een stel filosofen die daar flaneren, als altijd op zoek naar nieuwe ideeën. Onder hen ook Epicureeërs en Stoïcijnen. Een belangrijk motto van de Epicureeërs was: 'Zolang we er zijn, is de dood er niet, en als de dood gekomen is, zijn we er niet meer'. Met andere woorden: dood is dood. De Stoïcijnen leerden dat je je niet druk moet maken om de dingen waar je geen grip op hebt, het zogenoemde 'lot' – of, zoals we vandaag heel vaak horen: het is wat het is. Ze vinden Paulus een kletskaus – een woordenkramer –, maar ze zijn ook nieuwsgierig, want hij heeft iets nieuws te melden. 'Hij schijnt vreemde goden te verkondigen.' Zij tronen hem mee naar hun tempelberg, de Areopaag, en hangen aan zijn lippen. Paulus steekt slim van wal. Hij heeft daar tussen al die godenbeelden ook een altaar gezien met het opschrift 'Aan een onbekende god'. Hij zegt: Jullie hebben kennelijk zo'n groot ontzag voor godheden, dat jullie zelfs een onbekende god vereren. Welnu, wat jullie vereren zonder het te kennen, dat verkondig ik jullie: die onbekende is de God die hemel en aarde gemaakt heeft; die de mens als één mensheid heeft geschapen en over de aarde verspreid. En die God zal bij het 'laatste gericht' het eindoordeel vellen over goeden en kwaden. Als hij aan het eind van zijn toespraak gewag maakt van de opstanding, dan haken de heren van Athene spottend af; dat is te onredelijk voor woorden, dat staat haaks op het epicureïsche motto: dood is dood. Een enkeling wil meer weten en blijft Paulus volgen, de meesten keren hem de rug toe, op zoek naar minder dwaze noviteiten: we spreken elkaar later nog weleens.

[Wie zijn trouwens Dionysios de Areopagiet en Damaris die Paulus volgen? Het zou me niets verbazen als Lucas hier de draak steekt met de grote god Dionysos, alias Bacchus, en de klein-Aziatische godin van de vruchtbaarheid Damaris. Zij verlaten hun altaren om Jezus achterna te gaan.]

3

Zoals bekend heeft die 'onbekende god' binnen enkele eeuwen ingang gevonden in Athene, in Griekenland en in heel Europa. Hij heeft alle Griekse en Germaanse concurrenten achter zich gelaten.

Maar daarbij heeft hij wel de nodige veranderingen ondergaan. Oorspronkelijk van Joodse huize – de ene, enkelvoudige God van Mozes en de Profeten, van Jesaja en Jezus –, is hij al spoedig gekerstend, gechristianiseerd en ver-drie-voudigd tot vader, zoon en geest. Dat heeft hem vervreemd van de bijbelse God en daarbij is vaak ook zijn Naam vergeten, dat wil zeggen, wie en hoe hij werkelijk is: een God die bevrijdt uit slavernij. ‘Hij dreef ons uit, uit het diensthuis vandaan.’ Maar doet die God ook de doden opstaan? Wat moeten wij ons daarbij voorstellen?

De bijbel staat van Genesis tot Apocalyps vol opstandingsverhalen. Overal wordt leven geblazen in dode lichamen. ‘Toen boetseerde God de mens uit het stof van de akker, blies levensadem in zijn neus en de mens werd een levende ziel’. Profeten, van Elia tot Jezus, wekken doden tot leven. Ezechiël ziet in een visioen een heel dal vol doodsbeenderen die zich aaneenvoegen, bekleed worden met vlees en huid en opstaan. In zijn eerste brief aan de Korinthiërs doet Paulus een poging antwoord te geven *hoe* de doden worden opgewekt. ‘Wij zullen allen veranderd worden, in een ondeelbaar ogenblik, bij de laatste sjofar, en de doden zullen onvergankelijk opgewekt worden. Dan zal werkelijkheid worden wat geschreven staat: “De dood is verzwolgen in de overwinning.” Dood, waar is je overwinning? Dood, waar is je angel?’. Opstanding als de uiteindelijke overwinning van de altijd durende opstand tegen de dood.

‘Wij zullen in een oogwenk veranderd worden,’ zegt Paulus. Veranderd in wat? ‘Wij zijn in bekenden veranderd,’ zegt het lied *Dan zal ik leven*. Misschien zoals Jezus en Maria Magdalena in dat andere mooie opstandingsverhaal van Johannes: ‘Maria! Rabboeni, lieve meester’? Maar Maria kan hem niet vasthouden, niet overnachten in zijn schaduw. Nog niet. Ook wij moeten onze doden loslaten. Ze zijn voorgoed heengegaan. Ze zijn ‘uit de tijd gevallen’. Maar misschien niet uit het voortijdige licht van de eerste scheppingsdag, ‘dag één’?

Ik begrijp die filosofen in Athene wel. Wat moet je met al die hoogdravende woorden, dat irrationele, onzinnige nieuws van Paulus? Ook wij, die ons nog relatief vredig kunnen voortbewegen op onze vrije markt, kunnen ons misschien de luxe veroorloven daarvoor weg te lopen. Maar wat moeten al die van hun kinderen beroofde Gizaanse, Israëliëse, Oekraïense, Russische (enzovoort) moeders en vaders – en al die kinderen zonder hun ouders? Wat moeten de nabestaanden van die onschuldige dansers van 7 oktober zonder hun geliefden, wat moeten de platgebombardeerde Palestijnen met hun dode families onder het puin? Wat moeten zij zonder die laatste strohalm van het geloof in de reddende hand van Allah of Adonai, of in Jezus’ opstanding, die eerste uit de doden, met in zijn kielzog heel die menigte die niemand tellen kan, die door de hel zijn gegaan?

4.

Midden in de weergalozes roman *Leven en lot* van de Russische schrijver Vasili Grossman, over de slag de Slag om Stalingrad en de Shoah, waarin ook Grossman's moeder werd vermoord, lezen we een acht pagina's lang statement over goedheid. Het is geschreven door ene Ikonnikon. Ikonnikon – in zijn naam zit het woord ‘ikoon’-- zegt daarin dat het christendom, ooit ontstaan uit grote goedheid, vaak is veranderd in groot kwaad, van inquisitie tot volkerenmoord. En over het communisme schrijft hij: ‘Ik heb gezien hoe mensen werden uitgemoord in naam van een ideaal, even verheven en humaan als het christendom.

‘Maar,’ vervolgt hij, ‘naast dat goede, dat overweldigend groot en bedreigend is, bestaat de alledaagse menselijke goedheid, de goedheid, bijvoorbeeld, van een boer die een oude jood op zijn hooizolder verstoppt. Die persoonlijke goedheid van de ene mens tegenover de andere is een goedheid zonder getuigen, gedachteloos. We zouden het “onzinnige” goedheid kunnen noemen. Goedheid, los van het goede in religieuze of maatschappelijke zin.’

En hij besluit zijn betoog aldus: ‘Mijn geloof is gestaald in de hel. Ik heb ingezien dat de menselijke geschiedenis niet de strijd is van het goede dat het kwaad probeert te overwinnen. Het is de strijd van een groot kwaad dat een korreltje menselijkheid probeert te vermalen. Maar als het menselijke

in de mens ook nu nog niet is gedood, dan zal het kwaad niet meer overwinnen. De onmacht van de onzinnige goedheid is het geheim van haar onsterfelijkheid.'

'De duisternis heeft het licht – dat levenslicht van in den beginne – niet overmeesterd,' zegt Johannes. Het onsterfelijke korreltje, dat 'greintje' menselijkheid, is niet te vermalen. Het moet wel sterven, zoals een graankorrel sterft, om in lange halmen met zwellende korrels op te kunnen staan bij de uiteindelijke, rijke oogst aan onverwoestbare menselijkheid, aan onzinnige goedheid, aan liefde en vrede. Of wij aan dat ondenkbare, ultieme Pasen deel zullen hebben? Het is te geloven en te hopen..